

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

23

Diasporan Viipuri

Muistojen kaupunki sotien jälkeen

TOIM.
SATU GRÜNTHAL & KRISTIINA KORJONEN-KUUSIPURO

Kannen kuva: Postikortti 1900-luvun alusta. Yksi Monreposin puiston
kiinalaisista kaarisilloista. Wiipurin Arkistoyhdistys (WAY), a5a71. Wiipuri.fi.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 23
Diasporan Viipuri – Muistojen kaupunki sotien jälkeen

Toimittaneet:

Satu Grünthal (osan toimittaja)

Kristiina Korjonen-Kuusipuro (osan toimittaja)

Anu Koskivirta (sarjan päätoimittaja)

H. K. Riikonen (sarjan päätoimittaja)

lisa Aaltonen (sarjan toimitussihteeri ja kuvatoimittaja)

Taitto ja graafinen suunnittelu: Eemeli Nieminen

ISBN 978-952-69280-7-4 (sid.)

ISBN 978-952-69280-8-1 (PDF)

ISSN 1236-4304 (sarja)

Painettu: 2021, Digipaino Kirjaksi.net

Painosmäärä: 250 kpl

Ensimmäinen painos

Julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura ry, Helsinki

Joensuuhun, Kotkaan, Lappeenrantaan, Turkuun vai takaisin Viipuriin? Viipurin Taloudellinen Korkeakouluseura sotien jälkeisessä Suomessa

Viipurista Helsinkiin evakkona saapuneen ravintoloitsija Pekka Toropaisen välirauhan aikana perustamaan uuteen ravintola Espilään kokoontui huhtikuun lopulla 1945 joukko vakavaimmeisiä miehiä. Oli alkamassa 21.1.1919 perustetun Viipurin Taloudellisen Korkeakouluseuran vuosikokous. Kokouksessa käytiin laaja keskustelu seuran tulevasta toiminnasta ja sen noin seitsemän miljoonan markan suuruisen omaisuuden kartuttamisesta ja kohdentamisesta. Vastausta etsittiin seuraan kuuluneen, Viipurin kaupunginjohtajan tointa yhä muodollisesti hoitaneen Arno Tuurnan esittämään kysymykseen: ”Kenellä olisi riittävästi väkevyyttä ja palavaa intoa ottaa vastaa tarjolla oleva sankarin paikka? Kenestä olisi Viipurin vuosisataisten perinteiden jatkajaksi?”¹

Sotia edeltävien kahden vuosikymmenen aikana korkeakouluseura oli jäsenmaksuja keräämällä ja lahjoituksia vastaanottamalla tähdännyt suomenkielisen – ja suomenmielisen – taloudellisen korkeakoulun toiminnan aloittamiseen Viipurissa. Se oli ammentanut mallia Turusta, missä vuonna 1917 perustettu Turun Suomalainen Yliopistoseura rakensi suomenkielistä yliopistoa valvomaan ja sulattamaan läntisiä sivistysvirtauksia suomalaiskansallisiin tarpeisiin. Viipurilaisten hanke oli osa kansallismielistä ja paikallista vastuuta korostavaa etuvartioajattelua. Sen mukaan valtiovallan näkymättömyys pakotti rajaseudun huolehtimaan itse itsestään ja kehityksestään. ”Rajaseudun kulttuuritason kohottaminen korkeammalle kuin itäisen naapurin on sen tärkeämpää, kun sen kautta itäisen naapurimme vaikutus kansalaisyimme voidaan parhaiten torjua.” Korkeakouluseuran jäseniin kuului 1920–1930-luvuilla tunnettuja viipurilaisia nimiä, kuten maaherra ja diplomaatti Antti Hackzell, pankinjohtajat A. V. Porthan ja K. A. Patomäki, kauppaneuvokset John Lindgren (Juho Linnamo), E. V. Sellgren ja Paul Sergejeff sekä konsuli ja liikemies William Otsakorpi.²

Heti perustamisensa jälkeen seura otti vastaan 500 000 markan suuruisen kertalahjoituksen venäläissyntyiseltä tukkukauppiaalta Feodor Ivanovitš Sergejeffiltä. Mieltä ylentävää alkua seurasi kuitenkin pidempi hiljainen jakso. Aktiivisen varainkeruun aloittamista viivästyttivät käynnissä ollut Turun yliopiston varainkeruu ja sitä seuranneet taloudelliset pulakaudet. Kun maan taloudellinen tilanne alkoi 1930-luvun puolivälin jälkeen olla jälleen varainkeruulle suosiollinen, viipurilaisten maanpuolustushenkisesti nimeämän ”sivistyksellisen Maginot-linjan” ohi koukkasivat – ”maaperää muokkaavista propagandakirjoituksista” huolimatta – monet muut kansalliset kulttuuri- ja sivistyshankkeet Suomen Kulttuurirahaston johdolla. Talvisodan aattona viipurilaisilla korkeakouluaktiiveilla oli koossa keräystoimikunta ja laajalle levittäytynyt asiamiesverkko, mutta vain murto-osa siitä varallisuudesta, mitä suurisuuntaisen korkeakouluhankkeen toteuttamiseksi tarvittiin.³

Talvisodan jälkeistä lyhyttä murheen alhoa ja Helsinkiin suuntautunutta diasporaa seurasi jatkosodan hyökkäysvaiheen synnyttämä hurmahenkinen tulevaisuuden usko. Suomen lipun liehuessa jälleen Viipurin linnan tornissa korkeakouluseura palasi kaupunkiin ja käynnisti sieltä

käsin uuden ”propaganda- ja jäsenkeruukampanjan”, joka kuitenkin jäi kaupungissa toteutettujen jälleenrakennushankkeiden jalkoihin. Prioriteetit olivat ymmärrettävästi muualla kuin liikemiessivistuskysymyksissä. Konkreettisin panos taloudellisen korkeakoulun puolesta liittyi sekin jälleenrakennukseen, kun Viipurin rakennuskannan kehittämiseksi vastannut arkkitehti Otto-livari Meurman sijoitti vuonna 1942 valmistuneessa yleiskaavakäsikirjoituksessa opinahjon keskeiselle ja edustavalle paikalle, kaupungin kaakkoisosassa sijaitsevalle Patterinmäelle. Korkeakoulurakennusten oli tarkoitus nousta mäen huipulle sekä länsirinteeseen Torkkelinkadun päähän, mistä aukesi näkymä kohti kaupungin kaunista historiallista keskustaa. Alueen viihtyisyyttä ajateltiin parannettavan raivaamalla sodassa tuhoutunutta rakennuskantaa ja jatkamalla Torkkelinpuistoa aina Patterinmäelle asti. Korkeakoulun kampusalueesta oli tarkoitus tehdä todellinen vihreä keidas.⁴

Toukokuun lopulla 1945 Helsingissä pidetyssä korkeakouluseuran työvaliokunnan kokouksessa Patterinmäen vihreä keidas oli muuttunut kaukaiseksi kangastukseksi. Seuran tarkoitusta sitä vastoin ei kyseenalaistanut kukaan. Kotipaikan ja toiminta-alueen menetyksestä huolimatta raja itään oli edelleen olemassa ja korkeakoulun tarpeellisuus entistäkin suurempi. Oikeistolainen jäsenkunta ei aseiden vaiettuakaan halunnut tinkiä sotaa edeltävästä viholliskuvasta ja tavasta nähdä taloudellinen korkeakoulu osana ”pehmeää” maanpuolustusta. Neuvostoliiton vaikutusvallan ulottuminen Suomeen oli estettävä, ja talouden kentällä tämä oli saavutettavissa vain yritteliäällä asenteella sekä naapuriin nähden ylivermaisella taloudellisella sivistyksellä.⁵

Vaikka päämäärä oli selvä, näkemykset keinoista jakoivat korkeakouluseuran jäsenistöä. Seuran perustajajäseniin ja alkuvuosikymmenten puuhamiehiin kuulunut Kaarle Nestor Rantakari edusti kärsimättömien koulukuntaa. Hän tahtoi nopeasti löytää Arno Tuurnan peräänkuuluttaman ”sankarikaupungin”, joka voisi ottaa vastaan viipurilaisten tarjoaman taloudellisen korkeakoulun. Rantakari asetteli vuonna 1945 korkeakoulukaupungin viittaa sekä Kotkan että Lappeenrannan harteille. Hän oli erityisen vaikuttunut Kotkan vilkasliikenteisestä satamasta ja voimakkaista teollisuuslaitoksista ja päätyi ehdottamaan kaupunkia korkeakouluseuran kummilapseksi. Seuran jäsenkunnan enemmistö päätyi kuitenkin odottavalle kannalle. Rauhansopimus oli vielä solmimatta ja odottamattomiakin käänteitä saattoi olla vielä edessä. ”Mikä tulevaisuudessa olisi kerran oleva koulun sijoituspaikka, sitä tällä hetkellä ei voida eikä tarvitsekaan pohtia. Se on tulevaisuuden kysymys.”⁶

Kärsimätön Rantakari palasi asiaan keväällä 1947, kohta Pariisin rauhansopimuksen solmimisen jälkeen. Rauhansopimus horjutti vakavasti karjalaisten mielissä pari vuotta elänyttä toivetta rajalinjan tarkistuksista. Ulkoministeri Carl Enckellin mukaan Pariisin sopimus tarkoitti sitä, ettei Karjala-kysymys saisi olla enää haavana Neuvostoliiton ja Suomen välillä. Ulkoministerin sanat mielessä korkeakouluseuran enemmistö taipui Rantakarin vaatimukseen aloittaa aktiiviset toimet seuran perustamisajatuksen toteuttamiseksi. Rantakarin mukaan toimenpiteitä ei pitänyt kuitenkaan kohdistaa enää Kotkaan vaan katseet oli käännettävä idästä länteen, tarkemmin sanottuna Turkuun, jossa paraikaa käynnisteltiin hanketta ylimmän taloudellisen opetuksen aikaansaamiseksi. Turku oli Rantakarille tuttu ja rakas kaupunki. Hän oli alun perin kotoisin Turun lähetytyiltä Loimaalta ja työskennellyt Turussa sanomalehti Uuden Auran päätoimittajana vuosina 1911–1916, ennen kuin siirtyi Viipuriin Savo-Karjalan osakepankin pääjohtajaksi. Turun

vuosinaan sekä sen jälkeen sikäläisen Yliopistoseuran jäsenenä Rantakari oli ajanut aktiivisesti suomenkielisen yliopiston perustamista ”hyljätyltä pyhätöltä” näyttävään kaupunkiin.⁷

Rantakarin visiona oli taloudellisen tiedekunnan perustaminen korkeakouluseuran varoilla Turun yliopiston yhteyteen. Tuen ehtona oli taata useaksi vuosikymmeneksi eteenpäin riittäväälle määrälle karjalaista syntyperää olevia henkilöitä pääsy tiedekunnan opiskelijoiksi. Lisäksi tiedekunta tuli siirtää Viipuriin, ”jos sellainen ihme tapahtuisi, että Suomi joskus saisi Viipurin takaisin”. Taitavana sanankäyttäjänä hän puhui ehdotuksensa taakse Turun yliopistoseuran puheenjohtajan, kauppaneuvos Heikki Kestilän, yliopiston rehtorin Harry Wariksen sekä Turun ja Porin läänin maaherrana toimineen entisen Viipurin hovioikeudenneuvoksen Wilho Kytän. Ehdotusta selvittämään asetettiin erityinen toimikunta, johon kuuluivat Viipurin Taloudellisen Korkeakouluseuran puheenjohtaja Juho Kivi-Koskinen, sihteeri A. A. Lintulahti sekä Arno Tuurna.⁸

Rantakarin ajatukset eivät saaneet loppujen lopuksi suurta kannatusta korkeakouluseuran jäsenten joukossa. Selvitystoimikunta tuli syksyllä 1947 siihen tulokseen, että korkeakoulu oli perustettava nimenomaan taloudellisesti alikehittyneeseen Itä-Suomeen. Tämä oli ollut monien seuralle varoja lahjoittaneiden tahto. Seurassa ei ollut myöskään kuopattu kokonaan ajatusta paluusta takaisin Viipuriin. Päätöstä taloudellisen korkeakoulun sijoituksesta ei kannattanut tehdä hätiköiden vaan seuran oli hyvä keskittyä rauhassa seurailemaan Suomen ja Neuvostoliiton välisten suhteiden kehittymistä ja tekemään omaisuutensa kartuttamiseen tähänneitä osake- ja obligaatiosijoituksia.⁹

Karjalaisen siirtoväen keskuudessa liikkui 1940–1950-lukujen taitteessa huhuja rajalinjan tarkistuksista. Odotusarvot kotiinpaluun suhteen nousivat lakipisteeseensä vuonna 1956. Tuolloin Porkkalan palauttamisesta rohkaistuneet siirtokarjalaiset Karjalan liitoon johdolla ja aina valtiojohtoa myöten näkivät Karjalan palautuksen täysin realistisena. Korkeakouluseuran puheenjohtaja Juho Kivi-Koskinen totesi seuran olleen aina sodan päättymisestä saakka lähtövalmiina ”kanteleet pajuihin ripustettuina odottamassa Babylonin vankeuden päättymistä”. Tälläkin kertaa soittimet saivat jäädä roikkumaan oksanhankaan.¹⁰

Lukuisten pettymysten jälkeen korkeakouluseurassa kypsyttiin lopulta odotteluun ja sen jäsenet päättivät vuonna 1960 luovuttaa kauppa symboloivan Merkuriuksen sauvan sopivaksi katsotulle paikkakunnalle itäisessä Suomessa. Tuolloin oli paraikaa käynnissä kamppailu Itä-Suomen yliopiston perustamisesta. Opinahjoa havittelivat vakavimmin omakseen Joensuu, Kuopio ja Lappeenranta. Korkeakouluseurassa katsottiin, että viipurilaisuutta saattoi edustaa kolmikosta ainoastaan Joensuu tai Lappeenranta. Lopulta vaakakuppi kallistui suhteellisen nopeasti viimeksi mainitun kaupungin taakse. Seura oli tukenut useamman vuoden ajan taloudellisesti Lappeenrannan kesäyliopistossa annettavaa taloustieteellistä opetusta. Lisäksi kaupunki sijaitsi fyysisesti hyvin lähellä Viipuria. Lupaus korkeakouluseuran taloudellisesta tuesta oli lopulta niin merkittävä, että se ohjasi lappeenrantalaisia korkeakouluaktiiveja muokkaamaan haviteltavan opinahjon tieteenalaprofiilia. Kun ennen viipurilaisten väliintuloa kaupungissa oli puhuttu lähinnä humanistis-lääketieteellisestä yliopistosta, nousivat teknillis-kaupalliset oppiaineet korkeakouluseuran tuenilmauksen jälkeen keskiöön.¹¹

Niin kutsutun hajautetun hyvinvointivaltion nimissä valtiolta päätti vuonna 1966 hajauttaa Itä-Suomen yliopiston kolmeen osaan Joensuun, Kuopion ja Lappeenrannan kesken. Teollis-

tuneeseen Lappeenrantaan perustettiin teknillinen korkeakoulu, joka koulutti vahvasti myös taloustieteellisesti orientoituneita tuotantotalouden insinöörejä. Tämä suuntaus oli kädenojennus korkeakoulun varakkaalle mesenaatille. Viipurin Taloudellinen Korkeakouluseura tuki alusta pitäen Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun tuotantotalouden opetusta. Sitä pidettiin kuitenkin korkeakouluseurassa vain välivaiheena matkalla kohti kauppatieteellistä koulutusta. Erityisesti 1980-luvun lopulla korkeakouluseura oli keskeisesti vaikuttamassa siihen, että teknillinen korkeakoulu ryhtyi havittelemaan itselleen toden teolla kauppatieteiden tutkinnonanto-oikeutta. Viipurilaisten 70-vuotinen haave toteutui lopulta vuonna 1991, jolloin ekonomiopiskelijat aloittivat uurastuksensa Lappeenrannassa.

Tämänkin jälkeen korkeakouluseura on tukenut tieteenalan kehittymistä seuran tarkoituksella palvelevassa ”sankarikaupungissa”. Esimerkiksi 2000-luvun ensivuotina korkeakouluseuran rahallisen tuen ansiosta kauppatieteiden opiskelijoiden sisäänottomääriä voitiin nostaa Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa 150 opiskelijaan, mikä vahvisti yliopiston asemaa muiden kauppatieteiden opetusta tarjoavien yliopistojen joukossa. Lisäksi korkeakouluseura perusti vuonna 2003 arvoltaan 10 000 euron suuruisen Viipuri-palkinnon, joka on myönnetty vuosien 2003–2019 välisenä aikana yhteensä yhdeksälle kansainvälisesti meritoituneelle strategiatutkimuksen edustajalle. Tämä kaikki on puolestaan taannut sen, että Viipuriin ja viipurilaisuuteen voi törmätä vielä 2020-luvun alussakin Lappeenrannan yliopistokampuksella.¹²

Viitteet

- 1 KAMP, ViTaKo, Vuosikertomukset vuosilta 1927–1955, Vuosikertomus 1944; Kohvakka 2009, 46.
- 2 Kivi-Koskinen 1959, 3–6; vrt. Moisio 2012, 55–69; Vares 2020, 27–37.
- 3 KAMP, ViTako, Vuosikertomukset vuosilta 1927–1955, Vuosikertomukset 1927–1939; Karjala 9.2.1939; Rantakari 1938, 3–7.
- 4 LKA, ViTaKo, Työvaliokunnan pöytäkirjat 1957–61, Liite: ViTaKo hoitokunnan pöytäkirja 27.4.1959; Meurman 1958, 153.
- 5 KAMP, ViTaKo, Työvaliokunnan kokousten pöytäkirjat, Työvaliokunnan kokous 30.5.1945.
- 6 KAMP, ViTaKo, Työvaliokunnan kokousten pöytäkirjat, Työvaliokunnan kokous 30.5.1945; Vuosikertomukset vuosilta 1927–1955, Vuosikertomus 1945.
- 7 KAMP, ViTako, Vuosikokousten pöytäkirjat, Vuosikokous 25.4.1947; Polvinen 1981, 117–119, 252; Polvinen 1999, 137, 139, 295, 301; Vares 2000.
- 8 KAMP, ViTako, Kirjetoisteet 1937–1959, K.N. Rantakarin kirje pankinjohtaja Arvo Lintulahdelle 11.6.1947; Vuosikokousten pöytäkirjat, Vuosikokous 25.4.1947.
- 9 KAMP, ViTaKo, Hoitokunnan kokousten pöytäkirjat, Hoitokunnan kokous 5.9.1947.
- 10 KA, ATA, Arno Tuurnalle tulleet kirjeet L-M 1942–1968, A.A. Lintulahden kirje Arno Tuurnalle 7.6.1956; Kohvakka 2009, 47–52.
- 11 Kohvakka 2009, 53–67.
- 12 Kohvakka 2009, 63, 73, 90, 115–121, 185–194; Kohvakka 2013; LUT 2019.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA)

Arno Tuurnan arkisto (ATA)

Arno Tuurnalle tulleet kirjeet L-M 1942–1968

Kansallisarkiston Mikkelin toimipiste (KAMP)

Viipurin Taloudellinen Korkeakouluseura (ViTaKo)

Hoitokunnan kokousten pöytäkirjat

Kirjetoisteet 1937–1959

Työvaliokunnan kokousten pöytäkirjat

Vuosikertomukset vuosilta 1927–1955

Vuosikokousten pöytäkirjat

Lappeenrannan kaupunginarkisto (LKA)

Viipurin Taloudellinen Korkeakouluseura (ViTaKo)

Työvaliokunnan pöytäkirjat 1957–61

Sanomalehdet

Karjala 1939

Tutkimuskirjallisuus

Kivi-Koskinen, Juho (1959). Viipurin Taloudellinen Korkeakouluseura ry. 1919–1959. Helsinki: Viipurin Taloudellinen Korkeakouluseura.

Kohvakka, Mikko (2009). Kasvukertomus. 40-vuotiaan Lappeenrannan teknillisen yliopiston elämäkerta. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Kohvakka, Mikko (2013). ”Verkosto, skaala ja korkeakoulujen perustaminen 1960-luvun alun Suomessa”. *Alue ja Ympäristö* 42 (2013:2), 3–16.

LUT (2019). ”LUT-kauppakorkeakoulun Viipuri-palkinto tekoälytutkija Erik Brynjolfssonille”.

(https://www.lut.fi/uutiset/-/asset_publisher/h33vOeufOQWn/content/lut-kauppakorkeakoulun-viipuri-palkinto-tekoalytutkija-erik-brynjolfssonille, viitattu 1.8.2019).

Meurman, Otto-livari (1958). ”Asemakaavan kehitys”. Teoksessa Viipurin kirja, toim. Juho Kivi-Koskinen, J. I. Koivu, Arno Tuurna & T. Valtavuo. Pieksämäki: Torkkelin säätiö, 127–153.

Moisio, Sami (2012). Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään. Tampere: Vastapaino.

Polvinen, Tuomo (1981). Suomi kansainvälisessä politiikassa 1941–1947. Porvoo: WSOY.

Polvinen, Tuomo (1999). J. K. Paasikivi: Valtiomiehen elämäntyö osa 4. 1944–1948. Porvoo: WSOY.

Rantakari, K. N. (1938). Viipurin taloudellisen korkeakouluun synty ja päämäärä. Viipuri.

Vares, Vesa (2000). Rantakari, Kaarle Nestor (1877–1948). Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Helsinki: SKS. (<http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-001654>, viitattu 1.8.2019).

Vares, Vesa (2020). Turun yliopiston historia. Kansallinen tehtävä 1920–1974. Turku: Turun yliopisto.